

A kollektív igényérvényesítés fejlesztési lehetőségei¹

Harsági Viktória

egyetemi tanár, Pázmány Péter Katolikus Egyetem,

Jog- és Államtudományi Kar (Budapest)

E-mail: harsagi.viktoria@jak.ppke.hu

Összefoglaló. A sokalanyú perek Magyarországon sporadikusak, tipikusan szektorális szabályozásban öltenek testet, azaz speciális jogterületekre vonatkoznak. Ráadásul ezek a perek Európa számos más országától eltérő módon nem a class action vagy csoportos perlés formájában vannak jelen, hanem pusztán actio popularisként nyertek szabályozást. Az új magyar Polgári perrendtartásban egy kifinomultabb megközelítés válik szükségessé: a két modell, az opt-in és opt-out rendszer kombinációja célszerű. A cikk e javaslatot részletezi.

Kulcsszavak: polgári eljárásjog, kollektív igényérvényesítés, kodifikáció

Abstract. Development Opportunity of Collective Redress

Multi-party litigation in Hungary is sporadic and typically sectoral regulation is applied, which means the regulation covers only specific areas of law. Moreover, it does not take the form of class actions or group litigation in the sense applied in the common law countries or in other European Union countries, but is merely an *actio popularis*. In the new Hungarian Code of Civil Procedure a more refined approach is needed in any case. A combination of the two models of the collective redress, the opt-in and opt-out systems should be combined. The article contains the details of this proposal.

Keywords: civil procedure law, collective redress, codification

A kollektív igényérvényesítési metódusok egyik fő erénye, hogy elkerülhetővé teszik az ügyek megtöbbszöröződését, illetőleg ugyanazokban a kérdésekben az elmentendő döntéseket. Nem véletlen, hogy ezek az eljárások mindinkább fontossá válnak az utóbbi időben.² A „makro-igazságszolgáltatás ilyen kompakt formája” több okból is vonzó lehet: lehetővé teszi, hogy a párhuzamos, illetőleg lényeges átfedésben levő ügyeket hatékonyan, gyorsan, következetesen és a véglegesség igényé-

1 A tanulmány a K 105559 nyilvántartási számú OTKA-kutatás keretében készült.

2 Zuckerman 2013. 655.

vel bírálják el, és tegyék ezt méltányos költségek mellett.³ Az imént felsorolt előnyök mellett minden ilyen eljárási mechanizmus számos nehézséget is hoz magával. A legszembeötlőbb probléma, hogy az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés, tisztességes eljárás, alaposság és a pergazdaságosság kerülhet konfliktusba egymással.⁴

Mindamellett, hogy a class action eljárást többen hevesen kritizálják az Amerikai Egyesült Államokban is és még inkább Európában, a közel fél évszázados időtartam alatt, melyet e jogintézmény eddig megélt, a kollektív igényérvényesítés koncepciója elterjedt az AEÁ határain túl is, és mára már számos országban gyökeret vert mind a common law, mind pedig a kontinentális jogrendszerben. Előbb jelentősebb common law országokban, különösképpen Ausztráliában és Kanadában, ezt követően számos európai jogrendszerben jelent meg ezen eljárások valamelyik típusa (opt-in vagy opt-out alapú eljárás vagy mindkettő). A kollektív igényérvényesítés tehát mára már realitás az Európai Unióban is. Azonban a regionális jogalkotás „patchwork jellege”, az eljárások következtelen elérhetősége (így az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés egyenetlensége) és a nemzeti szabályozási jelleg vet fel kérdéseket a tekintetben, hogy vajon a jelenlegi helyzet nem akadályozza-e a belső piac zökkenőmentes működését.⁵

Az új eljárási mechanizmusok létrehívását serkenti, hogy ezek a csoport erejének egyesítése által növelik a fegyveregyenlőséget, és segíthetik helyrebillenteni az erőforrások egyenlőtlenségét, illetve a hatalmi egyensúlytalanságokat. A többalanyú perekben a felperesi csoport a jellemző. Az alperesek gyakran kollektív entitások, az ebből fakadó előnyöket élvezik, amelyek elsődlegesen a nagyobb erőforrásaikból, méretgazdaságosságukból, tudásukból, az információhoz való hozzáférésükből és a befolyásukból származnak. A felperesi oldalon az egyének, kérelmeik egy csokorba fűzésével, egy *erre a célra kialakított eljárásban erőiket és tapasztalatukat egyesítik, megosztva a pereskedés kockázatát, nagyobb nyilvánosságot és jobb tárgyalási pozíciót nyerve*. A bíróság is nyer vele, hiszen az eljárás megtöbbszöröződése, a konfúzió, a felek nagy száma gátolja a hatékonyságot. Ha külön tárgyalnák az ügyeket, a bíróságnak többször kell foglalkoznia ugyanazokkal a kérdésekkel. A kollektív igényérvényesítési mechanizmusok nagy előnyeként tartjuk még számon, hogy általa meg lehet óvni az alpereseket a felesleges költségektől és zaklatástól.⁶

A megfelelő menedzsment és ellenőrzés szükségessége a nagyszámú felperes esetén jól látható. Ezeket a pereket nem lehet másként lefolytatni, mint hogy világosan, határozottan (csak) „egy hang” beszél az összes felperes érdekében, és ennek a „hangnak” kell hogy legyen tapasztalata az ilyen ügyek vitelében.⁷

3 Andrews 2003. 974.

4 Gibbons 2009. 129.

5 Strong 2013. 234. skk.; Zuckerman 2013. 676.

6 Zuckerman 2013. 664, 676; Andrews 2001. 263.

7 Hodges 2001. 73.

1. Az európai jogalkotás szemszögéből

A terület irodalmát felmérve láthatjuk, hogy meglehetősen elterjedt a konfúzus és következetlen terminológia használata. Az eligazodást segítőnek annyit mindenesetre érdemes leszögezni, hogy a bírósági eljárásban történő aggregált igényérvényesítésre nézve *két alapvető modell él egymás mellett*: az egyik esetben egy igény reprezentálja a csoportot (képviselési típusú eljárások); a másik esetben számos egyéni igényt fűznek egybe és társítanak a hasonlóságaik miatt. Emellett a két fő típus számos variánsa létezik.⁸

Az európai országok döntés előtt állnak, hogy kitartsanak-e a korábban választott modell mellett, vagy mely modellt vezessék be, ha nem volna még ezen a téren kielégítő tagállami szabályozásuk. A kérdés meglehetősen megosztó és vitára adhat okot. Kevés ország engedett teret Európában a sokkal radikálisabb opt-out modellnek, és ahol elfogadták, azok az országok is többnyire korlátozták a hatályát (mint pl. Dánia és Norvégia).⁹ Számos európai állam alkotmányossági szempontból elutasítja az opt-out mechanizmust. Az elfogadásával kapcsolatos vonakodás ezeknek a mechanizmusoknak az értékére vonatkozó alapvető vitán, illetve a visszaélések lehetőségén alapul.¹⁰ A kritikusok többnyire azt sérelmezik, ha az osztálytag nem kap tájékoztatást a megindult eljárásról, és emiatt nem él az opt-out lehetőségével, az inaktivitását úgy tekintik, mint hozzájárulást ahhoz, hogy a reprezentatív felperes által képviseltesse. Ez pedig sértheti az osztálytag meghallgatáshoz való jogát, illetve a rendelkezési jogát.¹¹

A kérdés kapcsán vitára van szükség. A vitának azonban nem szabad arra szorítkoznia, hogy a kérdést a két alapvető modell párharcaként fogja fel, el kell kerülni, hogy a diszkusszió erre korlátozódjon. Sokkal inkább a *funkcionalitás irányából kellene megközelíteni*. Ennek során ki lehet indulni abból a kérdés-katalógusból, amelyet Hodges állított össze. Szerinte a következő kritériumoknak kell a vita középpontjába kerülniük az európai modellkeresések során: „a) Milyen mértékben szolgáltat a modell igazságot? b) A modell az európai gazdaság javát és versenyképességét szolgálja-e összességében? c) A modell a jogellenes nyereséget elvonja-e a bitorlótól? d) Helyreállítja-e azok helyzetét, akik kárt szenvedtek a jogellenes cselekményből fakadóan? e) A modell előmozdítja-e, hogy a bitorló és mások a jövőben megfelelően viselkedjenek? f) A modell biztosítja-e a hozzáférhetőséget és egyszerűen működik-e? g) Elég gyors-e? h) Árányosak-e a felmerülő költségek? i) Segít-e a visszaéléseket elkerülni?”¹²

8 Hodges 2008. 2.

9 Fairgrieve–Howells 2009. 398.

10 Grace 2006. 258.

11 Stadler 2011. 172.

12 Hodges 2001. 223.

2013 júniusában az Európai Bizottság elfogadta az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésére irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről szóló *ajánlást* (2013/396/EU). Hess szerint az ajánlás a címével ellentétben nem kínál közös elveket, inkább egyfajta jogalkotási eszköztárat jelent, amelynek célja, hogy segítse a tagállamokat a nemzeti eljárásokba való implementálás során.¹³ Hiányossága, hogy bár az opt-in modellen alapuló rendszer jelentős szerepet adna a bíróságoknak, hogy a felek jogait és érdekeit védjék – a nemzetközi sztenderdekkel ellentétben –, nem írja elő követelményként az egyezség bírósági jóváhagyását.¹⁴

A versenyjog kivételével a Bizottság egy *horizontális kollektív igényérvényesítési mechanizmust* ajánl a jogsértések megszüntetésére és a kártérítési igényekre.¹⁵ A horizontális megközelítés (általános, vagyis nem szektorális szabályozás) inkább kivételnek számít Európában (pl. Angliában és Svédországban találkozhatunk vele). Még az ajánlást követően is áll, hogy nincs világos modell az univerzális megközelítésre, így a harmonizáció továbbra is nehéz marad. Az angol példa – a differenciáltsága miatt – különösen használhatónak tűnik,¹⁶ emiatt választottuk jelen tanulmányban az összevetés alapjául.

2. Class action eljárások az Amerikai Egyesült Államokban – rövid fejlődéstörténeti és összehasonlító kitekintés

A class action amerikai formájának távoli történelmi gyökerei vannak, az angol equity gyakorlatot exportálták az Újvilágba, lényegében a képviseleti eljárásokra¹⁷ vezethető vissza.¹⁸ Az Egyesült Államokban már rég felismerték az értékét annak az eljárásnak, amelyik lehetővé teszi a személyek számára, hogy az érdek azonos-sága nélkül, de az ugyanazon, hasonló vagy összefüggő körülményekből eredő igények tekintetében osztályt alkossanak, és együtt érvényesítsék az igényüket egy eljárásban. 1966-ban inkorporálták a class action szabályait a Federal Rules of Civil Procedure-ba.¹⁹

A kollektív igényérvényesítés célját illetően a *fejlődés dinamikája* nagyon különböző a common law (különösen az AEÁ) és a kontinentális jogrendszerekben. Mindkét rendszer elmozdult a kiindulópontjából, de ezek a változások majdnem

13 Hess 2013. 5.

14 Stadler 2013. 483.

15 Stadler 2013. 484.

16 Hodges 2007. 121.

17 Harsági 2014. 624. skk.

18 Murray 2009. 97.

19 Zuckerman 2013. 675.

ellenkező irányúak. Az AEÁ class action klasszikus példáját nézve ennek a funkciója, amikor 1938-ban megalkották, az volt, hogy kompenzációt biztosítson sok relatív csekély összegű kár esetén, és megnyissa az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést azon emberek csoportja részére, akik feltehetően nem hajlanának a jogorvoslat keresésére az egyéni perek eszközeivel. A következő évtizedekben, főként a '60-as, '70-es években, a dolgok alapvetően megváltoztak. A fent leírt cél természetesen megmaradt, de a gigantikus kártérítési eljárások relatív új élménye messze túlmutatott a class action eredeti modelljén. E dimenzióbeli növekedésnek jelentős következményei vannak, ilyen pl. a nagyobb adminisztrációs teher vagy a büntető kártérítés (punitive damage) útján a károkozó jövőbeli magatartásának befolyásolása. Mindez természetesen visszahat a célokra is. Szélesebb lett az eljárás alkalmazási területe, nagyobb az ügyek sokfélesége. Új célok jelentek meg (ami a jogi nyelvezetben is tükröződik), a class action új kollektív és általános értékek érvényre juttatása felé orientálódik. Ez a pluralitás visszahat magára az eljárásjogi eszközre is. Az általános class action több altípusra oszlik, amelyek speciális célok felé orientálódnak, és mindegyik – további konzekvenciaként – eltérő jellegzetességeket vesz fel és különböző gyakorlati eredményre vezet. A kontinentális jogrendszerben a helyzet teljesen különböző. Először is meg kell jegyezni, hogy az ún. kollektív, diffúz vagy fragmentált érdekek védelme az igazságszolgáltatás eszközeivel lassan kezdett el felmerülni a '60-as évek vége felé és a '70-es évek folyamán. Először ez a fejlődés is mindössze néhány országban indult meg, sok helyen csak későbbi időpontban kezdődött. Legtöbb európai jogalkotó által követett cél specifikus és relatív szűk terület szabályozására vonatkozott. Németországban az ún. Verbandsklage vagy az olasz jog kínálta eszközök a fogyasztók védelmét szolgálják, de nem a gyengébb fél kárának megtérítését, hanem a tisztességtelen szerződési feltételek mellőzését. Szabályozási és nem kompenzációs célt valósítanak tehát meg. Az utóbbi évtizedeket elég sokirányú változás jellemezte, mindamelllett az uralkodó európai trend nem a class action irányába látszik elmozdulni. Habár akadnak olyan európai kommentátorok, akik a szélesebb, modernebb megközelítés mellett törnek lándzsát és az amerikai class action bevezetését javasolják, ezzel szemben a kontinentális jogalkotók a szűkebb és óvatos, restriktív alkalmazást preferálják.²⁰

Az egyesült államokbeli class action eljárás a Federal Rules of Civil Procedure R. 23 alkotói által *előre nem látott kérdésekkel szembesült* az idők folyamán. Arra tervezték eszközül, hogy alapján véve hasonló ügyeket oldjanak meg, egyesek csodaszert látnak benne azon igényekre nézve, melyben számos felperes érintett. A class action eljárásban egyetlen kérelmező van felhatalmazva arra, hogy képviselje a kérelmezők osztályát, azon az alapon, hogy minden egyedi ügy lényeges elemeiben ugyanolyan, így az egyedi ügy eldöntése az intézmény természetéből

20 Taruffo 2001. 409–413.

adódóan a többi ügy elbírálását is jelenti.²¹ A tapasztalatok azt mutatják, hogy míg a class action bizonyos ügyekben betölti a célját, addig más típusú alkalmazása kontraproduktív. A gyakorlatban a mass tort ügyek, különösen a termékfelelősségi ügyek alkalmatlannak bizonyultak az osztályszintű kezelésre. Ezekben az ügyekben számos olyan ténybeli kérdés merülhet fel, mely lehetetlenné teszi az egy ügykénti tárgyalásukat. Gyakran vonzzák a gyengébben megalapozott kérelemmel bíró felpereseket, akik magukban nem perelnének, de egy kikényszerített egyezség az „igényeik felülértékelését” eredményezi a többiek hátrányára.²²

Számos ponton tapasztalható *kiegyenlítetlenség, aránytalanság* a class action eljárásokban. Sok ügy végződik úgy, hogy a bíróságra sem került, magas ugyanis az egyezségi ráta. Ez első látásra pozitívnak tűnhet, ám meg kell vizsgálni, mi áll a háttérben. Ennek ugyanis az Egyesült Államokban több oka van. Egyrészt, mivel a költségeket nem téríti meg a pervesztes fél, így legtöbbször olcsóbb megegyezni, mint sikerrel védekezni. Az amerikai rendszert sokan támadják amiatt, hogy az ezzel foglalkozó ügyvédi irodák dollármilliárdokat keresnek olyan ügyeken, amelyek bíróság elé sem jutnak. Második okként az esküdtszék kiszámíthatatlanságát jelöli meg a szakirodalom. Harmadsorban a class action egyezség lényeges előnyöket jelenthet az alperes számára, aki így „szabadulva” tiszta lappal nézhet a jövőbe. Sokan tartják úgy, hogy az amerikai típusú class action rendszer nem megfelelő Anglia számára, mert ott esküdtszék tárgyalja a kártérítési ügyeket, míg Angliában nem ez a helyzet. Ráadásul jóval magasabb kártérítési összeget ítélnék meg, mint Angliában, így egy esetleges adaptálás következtében Angliában sokszorosába kerülne a kártérítési rendszer. Az Egyesült Államokban az opt-out class action kéz a kézben jár a sikerdíjjal. Az angol szerző, Zuckerman szerint azonban a class action rendszer működhet sikerdíj nélkül is. Szerinte valójában az eljárásnak class actionkénti vagy group litigationkénti, illetve opt-in vagy opt-outkénti leírása nem feltétlenül fed fel sokat a gyakorlat működéséről. Az sem mindegy, hogy milyen jogrendszerbe kerül beültetésre a class action.²³ Az ügyvédek jelentik a hajtóerőt a class action mögött. „Vadásznak a reprezentatív felperesek után és finanszírozzák az ügyet: valójában ezáltal érdekeltségük van az ügyben, mivel sikerdíj alapján dolgoznak, ezért nagyon komoly gazdasági ösztönző van arra nézve, hogy »felépítsenek« egy ilyen eljárást.”²⁴

Hodges a következőkben látja az amerikai rendszer előnytelen vonásait. A rendszer a következő nem kívánatos következményeket tudja előidézni: „a) az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés túl könnyűvé válik, b) nincs költséghaszon vagy más racionalitási kontroll a felperes részétől, ill. ellenőrzés az ügyben hozott döntések felett, c) rendkívül nagy mennyiségű per indul, különösen sok

21 Hodges 2001. 119.

22 Hodges 2001. 218.

23 Zuckerman 2013. 666, 685.

24 Silvestri 2010. 109.

a megalapozatlan kérelmek száma, d) »zsákmányszerzés« az ügyvédek és más közbenső személyek által, akik a pert üzleti befektetésnek tekintik, amely az ő saját hasznukról szól, e) érdekellentét az ügyvéd és az ügyfelek között (különösen az egyezségkötés terén, és sok fogyasztói class action szerény hasznot hajt a fogyasztóknak, úgymint az ún. »coupon settlement«), f) eljárások, amelyek természetüknél fogva drágák, g) aránytalan ügyvédi díjak, és ebből eredően nagyon magas tranzakciós költségek, h) a »vesztes fizet« elvvel össze nem kapcsolt class action eljárásban, ahol nagyon magasak az ügyvédi költségek, óriási nyomás van az alperesen, hogy az ügy érdemére (a pernyertesség esélyére) tekintet nélkül megegyezzen (blackmailing), i) a nyomást a punitive damage rendszere csak fokozza.” A *Class Action Fairness Act (2005)* valamit próbált javítani a helyzeten. Bizonyos megszorításokat tett a sikerdíj és pl. a class action hatálya tekintetében (szűkítette a lehetőségét).²⁵

3. Opt-in és opt-out modellek mérlege

Európai országokban időnként felmerül a kérdés, hogy a rendszert az amerikai class action sokkal átfogóbb, kiterjedtebb rendszerével váltsák fel. Ezt a kérdést az amerikai modelltől radikálisan különböző angol szabályozás kapcsán is fel szokták vetni.²⁶ Például más országbeli referensek egy 2000. évi genfi konferencián felvetették, hogy az angol preferencia a group litigation irányába (a class action modellel szemben) csökkenti a károsultak esélyét az igazságszolgáltatáshoz való hatékony hozzáférésre. Az angol képviseleti kereset jobban biztosítja ez utóbbi célt. A képviseleti kereset hátrányára írható azonban, hogy ezek ignorálhatják az egyedi ügyek közötti releváns különbségeket, illetve elmaradhat azok adekvát vizsgálata. Kontraproduktív gyorsaság jellemzi, megvan annak a veszélye, hogy a képviseleti eljárások csak a felszínét karcolják a számtalan egyedi ügynek. Emiatt szükséges lehet, hogy másodlagos eljárásokat folytassanak le, s ennek során elérjék a megfelelő precizitást, pontosságot az egyedi ügyekben. Ez nyilvánvalóan késedelmet és költségeket okozhat, Andrews szerint ezért néha jobban működik a csoportos perlés rendszere.²⁷ A kulturális különbségek is szembeötlőek. Először is – ahogyan fentebb már említettük – az Amerikai Egyesült Államokban a kártérítési ügyeket esküdtszék tárgyalja. Másodsorban a jury által megítélt összegek messze magasabbak, mint máshol. A súlyos kártérítési ítéleteket (helyesen) nem tolerálná az angol közvélemény. Harmadsorban a class action jellegzetessége, hogy az ügyvédi irodák dollármilliárdokat keresnek az ügyeken, amelyek akár

25 Hodges 2001. 131–132, 135.

26 A csoportos perlés (group litigation) képviseleti eljárások (representative proceedings) részletes bemutatása nem célja jelen írásnak. Bővebben lásd Harsági 2015. 16. skk.

27 Andrews 2003. 1004–1005.

bíróság elé sem kerülnek és sokszor sovány kártérítést eredményeznek az egyes károsultaknak. Ez elfogadhatatlan volna Angliában. Hodges szerint a jelenlegi rendszer megfelelő, a gyakorlatban csiszolgatható.²⁸

Az opt-out rendszerek létjogosultságát rendszerint *a hatékonysággal* és a későbbi jogsértésektől *elrettentő hatásával* szokták igazolni.²⁹ Különösen igaz ez a csekély perértékű ügyekben, ahol kicsi a perlési hajlandóság.³⁰ Az opt-in eljárás nem adekvát elaprózódó, szétszórt, szórványos veszteségek esetén.³¹ Az amerikai tapasztalatok szerint az opt-in eljárások nehézségekkel szembesülnek, ami az attraktivitást illeti a szélesebb körű részvételre. Az ok a tétlenség. Az amerikai opt-out rendszer gyakorlata igazolja, hogy az osztálytagok általában passzívak, nem tesznek semmit, szinte soha nem élnek az opt-out lehetőségével. Fogasztói ügyekben átlagosan 2% alatti érintett él a joggal, hogy kilépjen az eljárásból.³² Ausztráliában valamelyest más a helyzet, egy empirikus kutatás kimutatta, hogy az emberek nem idegenkednek a kilépéstől, és az opt-out rátája sokkal magasabb a vártnál (átlag: 13,78%, medián: 5,28%).³³

Az opt-out modell jelenti a legkevesebb akadályt *az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés* tekintetében, nagyobb eljárási hatékonyságot és gazdaságosságot kínál (különösen ahol az osztály összetétele kiszámítható és világos). Előnye, hogy megnevezetlen osztálytagok szereznek jogcímet a kártérítésre a megnevezett képviselők cselekményei által anélkül, hogy időt kellene tölteniük vele vagy forrásokat mozgósítaniuk. *Nagyobb számú fél részére biztosítja ezt a kompenzációt*, mivel jellemzően a kilépők után is többen vannak, mint egy opt-in eljárás esetén (melybe nem lépnek úgy be az érintettek).³⁴ Egyúttal biztonságot jelent az alperes számára, hiszen tudja a kitettség mértékét.³⁵

A legtöbb kifogás az opt-out modellel szemben, hogy jelentős *visszaélésekhez vezethet* a gyakorlatban. Az Amerikai Egyesült Államokban például az opt-in mechanizmus nagy számban olyan igényeket eredményezhet, melyek nem eléggé megalapozottak, de a nagyságuk miatt gyakran arra tudják kényszeríteni az alperest, hogy fizessen, hiszen üzleti szempontból ez olcsóbb számára. Nem engedheti ugyanis meg magának, hogy akár egy kis kockázatot is vállaljon, hogy esetleg egy számára „végzetes” ítélet születik, mely alapján felperesek ezreinek kell majd kártérítést fizetnie.³⁶ Ellenérvként hozzák fel, hogy kontrollmechanizmusokat lehet bevezetni a visszaélésekkel szemben: különösképpen erős bírói kontrollt az

28 Hodges 2001. Foreword, III.

29 Karlsgodt 2012. XL.

30 Stadler 2011. 166.

31 Wagner 2011. 78.

32 Issacharoff–Miller 2009. 203.

33 Zuckerman 2013. 693.

34 Hausfeld–Ratner 2012. 547.

35 Zuckerman 2013. 690.

36 Zuckerman 2013. 667.

ügyek felett (főképp az eljárás kezdeti szakaszában az ügyek szűrése tekintetében). Mások nem gondolják azt, hogy ez a gyakorlatban megvalósítható volna.³⁷ A tisztább képhez azonban az is hozzátartozik, hogy az amerikai perben a kereseti kérelemnek jóval kevesebb részletet kell tartalmaznia, mint sok más országban (pl. Németországban vagy Ausztráliában). Ilyen tekintetben a magasabb sztenderdek megakadályozhatják a rosszhiszemű pereskedést, de elzárhatják a jogos igényeket is az érvényesítéstől.³⁸ A reprezentative vagy class action esetén gyakran tapasztalható jelenség, hogy az alperest belekényszerítik egy egyezségbe ahelyett, hogy érdemben védekezne, az angol csoportos perlés esetében kevésbé valószínű. Az amerikai class action osztálytagjai lehetnek fantomszerűek, és a kérelem érdemben lehet teljesen spekulatív. Az angol csoporttagok egyenként is felelősek a közös költségekért, így az angol költségviselési szabályok visszatartanak az „áligények” érvényesítésétől. Az Egyesült Államokban nincs ilyen általános szabály, ráadásul a legtöbb felperest egy befektetési vagy esetleg biztosító cég támogatja.³⁹

Európában széles alapokon nyugvó politikai kompromisszum alakult ki a tekintetben, hogy az amerikai típusú class action modellel nem kívánatos káros hatásoknak enged teret, mint például a túlzott mértékű perlekedés, túlzott költségek, következtelenség és átfedések vannak közjogi szabályozókon alapuló (a közjogi kontroll körében) született határozatok és a polgári perben született ítéletek között.⁴⁰ Sokszor felmerül az opt-out rendszerrel szembeni kifogásként, hogy nem jelentenek teljes kompenzációt a felperesnek.⁴¹

Mivel az opt-out rendszerek hitelessége az osztály tagjainak vélt konszenzusán nyugszik, a közzététel, ezáltal a vélelmezett osztálytagok informálása a perről azért fontos, hogy esetlegesen tudjanak élni az opt-out lehetőségével. Az opt-out rendszer korrektsége azon is múlik, van-e egy *világosan definiált osztály* (az érintetteknek tudniuk kell, köti-e majd őket az ítélet), valamint elégséges idő, hogy „elhagyhassák” az eljárást.⁴²

Európában elég széles körű ellenállás van az opt-out class action rendszerrel szemben azon az alapon, hogy nem veszik figyelembe *a felek rendelkezési jogát, és esetleg sértik az Emberi Jogok Európai Egyezménye* 6. cikkét.⁴³ A jogirodalom hangsúlyozza, hogy az egyéneknek meg kell hogy legyen a lehetőségük annak eldöntésére, részt akarnak-e venni az eljárásban, ami kihat az anyagi jogaikra, érinti perbeli képviselőtüket és a költségekkel kapcsolatos felelősségüket. Ezek a kérdések alkotmányossági és a tisztességes eljáráshoz kapcsolódó problémákat vet-

37 Hodges 2001. 119.

38 Hausfeld 2012. 553.

39 Andrews 2003. 1006–1007.

40 Hodges 2010. 372.

41 Zuckerman 2013. 691.

42 Zuckerman 2013. 685–686.

43 Zuckerman 2013. 692; Hodges 2001. 123.

hetnek fel.⁴⁴ Az opt-in megközelítésnek számos előnye van, így például a tagság biztossága.⁴⁵ Javára írható továbbá, hogy a felek szabad akaratukból csatlakoznak, éles ellentétben az opt-out rendszerrel, melynél lehetséges, hogy az osztálytag a tudtán kívül lesz az eljárás része és „szenvedi” a preklúziós ítéletet. Ám az opt-in rendszerben immanens problémák rejlenek. A legfőbb probléma az ösztönzés, illetve az érintettek megfelelő részvételi arányának kérdése. Emellett fel szokták még hozni, hogy az alperes részére nincs meg a lehetőség a „globális béke” elérésére az eljárás eredményeképpen⁴⁶ (vagyis arra, hogy rendezett kérdésként maga mögött tudja az ügyet). Mulheron négy fő okot sorol fel, ami miatt a potenciális perlekedők vonakodnak csatlakozni ilyen kollektív igényérvényesítéshez: a gazdasági aggodalom, a pszichológiai megfontolás, hogy egy „általános verekedés élménynek” lesznek kitéve, a megtorlástól való félelem (különösképpen munkavállalók esetében) és az alapvető félreértések a kártérítés rendszere tekintetében.⁴⁷ Andrews szerint az opt-out rendszer egy esetleges adaptálásának veszélyei a következők: agresszív kísérletek a kollektív perek indítására, melyet ösztönözhet az ügyvédek nyereségvágya; a cégek és szervezetek félelme attól, hogy drága és elhúzóódó pereskedéseknek vannak kitéve; a potenciális alperesek költségeinek elkerülhetetlen növekedése (amit a védekezési intézkedésekre fordítanak, például a biztosítások költsége).⁴⁸

Andrews szellemes hasonlata szerint az amerikai class action rendszer „a jó, a rossz és a groteszk módon csúf keveréke”. Évtizedeken keresztül a civil mozgalmak meghosszabbított keze volt. Elmondható, hogy a rossz menedzsment-döntések korrekciós eszköze volt, reformokat ösztönzött az iparban és a társadalmi élet területén.⁴⁹ Silvestri úgy véli, ha elfogadjuk a class actiont, el kell fogadnunk azt is, ami vele jár, vagyis azt, hogy a pereskedés mint szabályozási eszköz jelentkezik, nem csupán a vitarendezés rendszereként lerakott formális struktúra.⁵⁰ Zuckerman pozitívként emeli ki, hogy a class action eljárások – mind az opt-in, mind az opt-out formáiban – tipikusan olyan jellegzetességekkel bírnak, amelyek nem találhatók meg az angol csoportos perlésnél, és ennek következtében a kollektív igényérvényesítést elérhetővé és életképessé teszik az ügyek szélesebb körében.⁵¹

Gondot jelent, hogy Európában nincsenek empirikus adatok az ún. *public enforcement*, illetve *private enforcement* viszonyára nézve. Ezért az érvelés, hogy a teljesen eltérő amerikai rendszerben kifejlesztett class actiont nem lehet egysze-

44 Hodges 2001. 125.

45 Gibbons 2009. 122.

46 Issacharoff–Miller 2009. 202.

47 Andrews 2013. 655.

48 Andrews 2010. 338.

49 Andrews 2003. 1009.

50 Silvestri 2010. 102.

51 Zuckerman 2013. 683.

rően lemásolni, minden bizonnyal nyom a latba,⁵² legalábbis az általános érvényű átvétel tekintetében.

Egy olyan terület, ahol esetleg átvehető lehet az amerikai típusú pereskedési taktika (vagy annak egy módosított verziója) Európában, az a *versenyjog területe* (az antitrust jogsértések áldozatainak kártérítési igény). Történelmileg úgy alakult, hogy ezt a kérdést Európában hatóságok intézik, de azok leterheltsége miatt a feladat „áttolódhat” a polgári peres eljárások területére (az amerikai megoldáshoz hasonlóan).⁵³ Pailli szerint az ilyen jellegű igényérvényesítések két modellje, az ún. public enforcement és private enforcement úgy tekinthető, mint egymást kiegészítő, nem pedig egymást kölcsönösen kizáró része annak a hatékony és modern útnak, amely a belső piac egészséges működéséhez vezet.⁵⁴ Nem véletlen, hogy ezen a területen jelent meg speciális szabályozási igény több más tagállam mellett az Egyesült Királyságban is. 2010-ben a kormány benyújtott egy törvényjavaslatot a parlamentnek, amely megengedett volna egy class action jellegű eljárást a pénzügyi szektorban, és amely a House of Lord előtt elért a harmadik olvasatig. A javaslatot ejtették a 2010-es általános választások előtt. 2013-ban a koalíciós kormány közölte a szándékát, hogy bevezessen egy opt-out class action eljárást a versenyjogi ügyekre.⁵⁵ 2014 januárjában a parlament elkezdte tárgyalni a fogyasztóvédelmi törvény javaslatát, amely a Competition Act (1998) és az Enterprise Act (2002) módosításával egy önálló kollektív igényérvényesítési formát kínálna a szektorra korlátozottan, mely opt-in és opt-out formában is megvalósulhatna.⁵⁶ Hodges szerint – aki az angol és a nyugat-európai államok vonatkozásában a hatóságok szerepét hangsúlyozza a terméklelősség tekintetében – a polgári perek útján történő kompenzáció sokkal drágább, mint ez a szabályozási mátrix. Másodsorban az adminisztratív szabályozást megduplázza, végül állítja, hogy a bírói úton történő kollektív igényérvényesítés, még ha jól koordinált is, sokkal kevésbé hatékony eszköze az ipar ellenőrzésének, mint a hatósági felügyelet.⁵⁷

4. A jövőbeli magyar jogalkotás számára a külföldi tapasztalatokból levonható tanulságok

A fenti analízis rámutatott, hogy a kollektív igényérvényesítés esetében *nem megfelelő a „one size fits all” gondolkodásmód*, ez nem oldja meg a problémát. Lényegében két alapszituációt kell elkülönítenünk egymástól: a) nagyobb kártérítési ügyeket, ahol nagyszámú károsult próbál egyenként is „életképes” igényt

52 Stadler 2013. 483.

53 Hausfeld–Ratner 2012. 585.

54 Pailli 2014. 269.

55 Zuckerman 2013. 666.

56 European Union: United Kingdom and European Union Continue Push Toward Private Actions

57 Hodges 2001. 321; Andrews 2003. 1008.

érvényesíteni, és b) a „szórványos igények”, melyek esetében az egyéni kár triviális, ám az aggregált igény jelentős. Ezek túl messze vannak egymástól ahhoz, hogy lehetővé tennék az egységes megközelítést, kezelést: valójában a skála két végpontját alkotják. Míg az utóbbi esetében a fő probléma az, hogy túl kevés az ügy, az előbbi attól a tényről szenved, hogy túl sok ügy van.⁵⁸

Mérlegre téve az opt-in és opt-out rendszereket, illetve ezek kombinációját a bemutatott angolszász modelleknél, láthatjuk, nehéz eldönteni, melyik modell a megfelelőbb. Andrews szavaival az angol preferencia a csoportos perlés felé „nem láthatóan rossz, de nem is nem is nyilvánvalóan jó”. Ám vitathatatlanul egy sokkal körültekintőbb megközelítés, mint az amerikai megoldás.⁵⁹ A diffúz, fragmentált és kollektív érdekek védelme⁶⁰ érdekében létrehívott új eljárásjogi mechanizmusok kialakításánál *valószínűleg a differenciálás a célravezető*. A rendszer kialakításánál figyelemmel kell lenni az adott ország jogi, kulturális és gazdasági helyzetére.⁶¹ A differenciálás alapja a következő lehet: ahol az egyéni kártérítési igény magas, a törvényhozó (egy esetleges rugalmasabb szabályozás esetén a bíró) az opt-in rendszert preferálhatja, megkívánva, hogy a fogyasztók tegyék magukat ismertté.⁶² Egy könnyű csatlakozást biztosító, a preregisztrációs költségeket alacsonyan tartó⁶³ és egyszerű opt-in forma tűnik a megoldásnak. Az önállóan „nem életképes” ügyek tekintetében jellemzően nagy az inaktivitás a potenciális felperesek oldalán. Erre való tekintettel talán ezekben az ügyekben éppen egy opt-out alapú megoldás nem sértené a fogyasztók alkotmányos jogait, akik mindenképpen passzívak maradnak.⁶⁴ Az opt-in eljárások bonyolult stratégiai dinamikát idézhetnek elő, amely megakadályozhatja a fogyasztói jogok sikeres védelmét.⁶⁵ Vagyis egy bölcs kompromisszum nyomán esetleg születhet olyan megoldás, mely megfelelően reagál mindkét ügýtípus problémáira. Az angol kollektív igényérvényesítési eljárások differenciált rendszere azon ritka megoldások közé tartoznak Európában, melyek mernek a hagyományos keretek közül kilépve két modellt *ötvözni*: az opt-in és opt-out rendszereket vegyíteni. Ez a kifinomult megközelítés mindenképpen ösztönzőleg hathat a jövőbeli jogalkotási kezdeményezésekre, még akkor is, ha az elemzett eljárásokkal és azok rendszerével kapcsolatosan számos kritika merül fel a jogirodalomban.

58 Wagner 2011. 78.

59 Andrews 2003. 1007.

60 Jolowicz 2000. 95.

61 Baumgartner 2000. 256.

62 Hausfeld–Ratner 2012. 550.

63 Zuckerman 2013. 678.

64 Stadler 2011. 174–175.

65 Issacharoff–Miller 2009. 203.

5. A kollektív igényérvényesítés témakör megfontolásra javasolt kérdéscsoportjai

A magyar perjogi kodifikáció során a kollektív igényérvényesítés szabályozási koncepciójának kialakításakor alkalmas módszernek az mutatkozott, hogy az ezzel foglalkozó témabizottság (a polgári perjogi kodifikációról szóló 1267/2013. (V. 17.) Korm. határozatnak megfelelően felállított C. jelzésű „A felek és képviselők kérdéseit vizsgáló” témabizottság) egy kérdéskatalógus mentén próbáljon állást foglalni a felmerülő alapvető kérdések kapcsán. Az elsődleges kérdés az intézmény létjogosultsága, a szabályozása tágitásának és/vagy a differenciálásának szükségessége. A témabizottság szakértői⁶⁶ egyértelműen úgy foglaltak állást, hogy *az intézményre szükség van*. Az intézmény sikerét nem az mutatja, hány ilyen ügy van, hanem az, hogy a szerepet, melyet a jogalkotó szán neki, be tudja-e tölteni. A szakértői csoport a munka során azt vizsgálta, hogy a jelenlegi rendszer (lényegében az *actio popularis* intézménye) megfelelően működik-e, illetőleg vannak-e olyan hiátusok a rendszerben, melyre való tekintettel a jelenlegi szabályozást kiegészítő új jogintézmény(ek) szabályozása szükségessé válhat. Mindkét kérdésre igenlő választ lehet adni. A bizottság egyfelől a közérdek érvényesítésére szánt *actio popularis* fenntartása mellett foglalt állást, emellett annak kiegészítésekként új eljárásjogi eszközök megalkotását látta szükségesnek. Tehát a régi és az új egymás mellett élve, alapvetően jól elválasztható módon jelenhet meg a jogrendszerben. A rendszerezés alapja: a közérdek és az aggregált magánérdek érvényesítése, a régi és az új szabályozás álláspontunk szerint e fogalompáros mentén válik szét. A közérdekű igényérvényesítés már meglévő szabályrendszerén lényegében nem kell sokat változtatni, az aggregált magánérdek érvényesítése kapcsán újabb eszközök bevezetése látszik szükségesnek.

Az új szabályozást támogató, igenlő válasz birtokában rá lehetett térni a szabályozás jellegét meghatározó kérdések tisztázására. Általánosságban megfogalmazódott, hogy mindenképpen támaszkodni kell külföldi tapasztalatokra, de nem lehet cél egy modell egy az egyben való átvétele. Fontos lehet, hogy az egyes már létező megoldásokkal kapcsolatban milyen alkalmazási problémák merülnek fel, és azok kiküszöbölése megoldható-e, s ha igen, hogyan. A részletkérdések tekintetében a bizottság elsődlegesen a következő témakörökkel foglalkozott.

66 A témabizottság által vizsgálandó fő kérdések: a) kollektív jogérvényesítés, csoportos perlés stb., b) a kötelező jogi képviselet, c) jogi segítségnyújtás, d) az ügygondnoki jogintézmény (képviselet, de kivételesen a fél helyén szerepel). A bizottság elnöke: Harsági Viktória, tagjai: Bándi Gyula, Bencze Andrea, Fejes Gábor, Goldea Zsuzsanna, Juhász Edit, Juhász Linda, Kiss Gábor, Légrádi István, Papp Zsuzsanna, Pákozdi Zita, Pribula László, Réti László, Ribai Csilla, Sántha Ágnes, Szakál Róbert, Timár Kinga, Udvary Sándor, Wallacher Lajos. A szerző köszönettel tartozik Dr. Udvary Sándor tanszékvezető egyetemi docens úrnak (Károli Gáspár Református Egyetem), aki a témabizottság tagjaként a bizottság eredményeinek összefoglalását követően a végleges szöveg kidolgozását észrevételeivel és pontosításaival segítette.

I. Általános kérdések

1. Fogalmak (elnevezés, a fogalmak egységes használata)
2. Jogforrás (a leendő perrendtartásba integráltan, avagy külön törvényben kerüljön-e szabályozásra)
3. Mire terjedjen ki a szabályozás? (generális jellegű, szűkebb, átfogja-e a versenyjogi kérdéseket stb.)
4. Főbb területek azonosítása, ahol szükséges lehet az új szabályozás (mely meghatározó lehet az eljárás jellegének kialakításában)
5. Egységes eljárás vagy differenciált szabályozás szükséges? (utóbbi esetben ezek viszonya egymáshoz)
6. Az eljárás jellegének meghatározása, célja (egyezségkötésre irányuljon vagy ítélethozatalra)
7. Az eljárás a kis pertárgyértékű ügyekhez való viszonya
8. Az alternatív vitarendezéshez való viszonya

II. Az eljárás megindítása, perfüggőség, megengedhetőség

1. Mi legyen a feltétele az eljárás indításának? Mi a csoportképzés alapja? (pl. közérdek, a tagok közös érdeke stb.)
2. Hogyan definiálható a csoport vagy osztály?
3. Megengedhetőség. Szükséges-e bírósági döntés (engedély) ahhoz, hogy csoportos perként induljon az eljárás (szűrő szerep), vagy elegendő, ha a csoport tagjai, ill. ügyvédjeik az ilyenkénti eljárásindítás mellett döntenek?
4. Ki indítja az eljárást? A csoport tagja, képviselője, ügyvéd vagy valamilyen (érdekképviselői) szervezet, esetleg ügyész vagy fogyasztóvédelmi szervezet stb.
5. Legyen-e egy regisztere a kezdeményezett, illetve engedélyezett eljárásoknak? Ha igen, a nyilvántartásba való bejegyzéshez milyen (eljárásjogi) jogkövetkezmények fűződjenek?
6. Perfüggőség kérdése.

III. A csoport tagjai, képviselő

1. A csoport tagjai és egymáshoz való viszonyuk
2. Felek-e a csoport tagjai?
3. Képviselő, kötelező jogi képviselő kérdése
4. A kétoldalú meghallgatás elve

IV. Modellválasztás

1. Opt-in vagy opt-out modellek előnyei, hátrányai a választás és kombinálhatóság kérdése
2. Opt-in modell esetén hogyan értesül a csoporthoz való csatlakozás lehetőségéről, opt-out modell esetén a kilépés lehetőségéről az érdekelt?
3. Időbeli korlátok

V. A bíróság szerepe

1. Milyen szintű bíróság hatáskörébe tartozzon?
2. Az összetétel kapcsán legyen-e speciális szabályozás?

3. Az eljáró bíró (tanács) és egy ún. menedzser bíró (managing judge) között érdekes-e a munkát megosztani?
4. A bíróság szerepe az egyezség kapcsán
5. Regiszter, kommunikáció az eljárás résztvevői között, információs technológia alkalmazhatóságának a kérdése, ügyviteli kérdések

VI. Költségek

1. Ki előlegezi a felmerülő költségeket? (csoportrepresentáns, ügyvéd, külső finanszírozó stb.)
2. Milyen elvet kövessen a költségviselés?
3. Tegyük-e különbséget a „közös” és az egyéni költségek között? Ha igen, hogyan?
4. Ügyvédi munkadíj, sikerdíj kérdése

VII. Jogerő, jogorvoslatok és a végrehajtás kérdése

1. Kinek az igényére terjedjen ki jogerő? (ez részben a modellválasztással eldől)
2. Ki kezdeményezhet jogorvoslatot és milyen feltételekkel?
3. Az egyéni vagy a csoportos végrehajtás tűnik célravezetőnek?

6. A témabizottsági javaslatok tézisei

Az új szabályozás alapja tekintetében elmondható, hogy szükséges egy olyan eszköz, amely alkalmas lehet arra, hogy kezelje azokat az ügyeket, amelyek ma a méretüknél fogva (leginkább: a felek nagy száma okán) kezelhetetlenek vagy jelenleg (eljárásjogi megoldások hiányában) feleslegesen szétaprózódva, egyenként jelentkeznek az igazságszolgáltatás rendszerében, holott az „egybekötésük” indokolt lehet. Az ún. negatív elvárt értékű, a jelenlegi eszközökkel hatékonyan nem érvényesíthető (és ezért sokszor nem is érvényesített) igények igazságszolgáltatási rendbe való becsatornázását szükségesnek látjuk.

Az új szabályozás határai és főbb elvei vonatkozásában a témabizottság leszögezte, hogy

a) a leendő Polgári perrendtartásba új eljárási rendekként betagozódó új kollektív igényérvényesítési megoldásoknak elsőbbséget kell élvezni a szinguláris perekhez képest;

b) a szabályozás jelenleg a felperesi oldalon való csoportképzésre korlátozódna;

c) a csoportképzés alapjának meghatározása tény- és jogkérdések, illetve az időtényező mentén kell megvalósulnia;

d) az ügyvédi kar nagyobb adminisztrációs terhet venne magára (pl. ők tartanák nyilván az opt-in rendszerbe belépő tagokat; iratok beszerzését, csoporttagként való minősítés megkezdését végeznék, utóbbit a bíróság ellenőrizné végső soron);

e) figyelemmel kell lenni arra a tényre, hogy az opt-out rendszer adminisztrációja kisebb, ami a negatív elvárt értékű ügyeknél ez fontos szempont lehet;

f) vita tárgyává kell tenni, hogy felső és/vagy alsó összegszerű korlátot meghatározunk-e, meghatározhatunk-e. (Amennyiben igen, elképzelhető, hogy ennek inkább az anyagi jogban kell majd szabályozást nyernie.)

g) a leendő jogi szabályozást a 2013/396/EU ajánlásra⁶⁷ is figyelemmel kell kialakítani.

7. A szabályozás elhelyezése az új Polgári perrendtartásban – struktúra

Az eljárásra vonatkozó szabályokat *külön fejezetben* volna célszerű elhelyezni a leendő Polgári perrendtartásban *Kollektív igényérvényesítés* főcím alatt. E fejezet (a javaslat szerint Igényérvényesítés közérdekből cím alatt) tartalmazna egyfelől egy részt, mely a mai actio popularis közös szabályait gyűjtené csokorba, keretet adva ezáltal neki, és megkönnyítve a jogalkalmazók helyzetét azzal, hogy valamelyest enyhítünk a szabályozás jelenlegi szétszórtságán, áttekinthetetlenségén. Másfelől egy másik alfejezetében az újonnan bevezetendő aggregált magánérdekérvényesítési módozatok generális eljárásjogi szabályait. Egyes speciális részlet-szabályok szükségszerűen a szektorális törvényekben kerülnek majd elhelyezésre, melyek tekintetében fokozottan ügyelni kell majd a Polgári perrendtartással egy időben való hatályba léptetésre.

A bizottság alapvetően eljárásjogi kérdésekre fókuszált, ám tudatában volt annak, hogy az anyagi jogi szabályokkal az összhangot meg kell teremteni. Ahol a szektorális szabályok módosítást igényelnek, erre jelzést kell tenni.

A témabizottság javaslata alapvetően az opt-in modellre épül, de azoknál az ügyeknél, ahol a várható pertárgyérték olyan alacsony (a szinguláris ügyekre vetítetten), hogy az opt-in rendszer – fentebb már jelzetten magasabb – adminisztratív költsége miatt nem lenne arányos, ki kell egészíteni a rendszert egy opt-out alapú modellel. Az utóbbiba olyan ügyeket lehetne becsatornázni, melyek jelenleg nem jelennek meg hatékonyan az igazságszolgáltatás rendszerében. Ebből következően ez a megoldás nem érintené a fizetési meghagyás hatékonyan működő rendszerét sem, onnan nem vonna el ügyeket, tekintettel arra is, hogy annál gyorsabb eszközt nem tudunk nyújtani az igényérvényesítő számára. Kifejezetten azokat az ügyeket javasolná a témabizottság az opt-out rendszerbe internalizálni, melyeknek érvényesítéséről jelenleg jellemzően lemondanak a jogkeresők, hatékony eljárásjogi eszközök hiányában. Az előbbi (opt-in) rendszer olyan igények érvényesítésére szolgálna, melyek most is jelentkeznek a rendszerben, ám a jelenlegi eljárásjogi keretek között nem eléggé hatékonyan érvényesíthetők. Itt a cél el-

67 *Commission recommendation of 11 June 201 on common principles for injunctive and compensatory collective redress mechanism in the Member States concerning violations of rights granted under Union Law (2013/396/EU)*

sődlegesen a bíróságok adminisztratív terheinek enyhítése volna az arra alkalmas ügyek összekapcsolása által.

Így alakult ki a bizottság munkája során egy hármas tagolódás, melyet a következők szerint lehet vázolni:

I. *actio popularis* (mely tekintetében a vonatkozó általános szabályokat összegyűjteni, pontosítani lehet, de lényegi változások nem szükségesek)

II. a) *társult (vagy koordinált) perlés* elnevezéssel – mely egy opt-in modell, a tárgyi hatály korlátozása nélkül, ám alapvetően a „Kolontár-típusú”, valamint a termékfelelősségi, illetve -szavatossági ügyekre volna kifejlesztve,

b) *osztályos perlés* – opt-out modellként, anyagi jogilag csak egy szűk területre szabva.

Előfordulhat, hogy a kodifikáció későbbi szakasza, illetve a gyakorlati alkalmazás során felbukkannak olyan esetek, amely nem férnek bele ezekbe a keretekbe, és ebből következően a rendszert tovább kell differenciálni. Egyelőre egy ennél többértű modellt nem tartott a témabizottság indokoltnak, a túlzott bonyolultságot mindenképpen kerülni kellene.

Ha átfedés alakulna ki az *actio popularis* és az új eljárási típusok között, az időbeliség dönthetne, tehát ha pl. benyújtanak egy közérdekű keresetet, akkor nem alakítható csoport. Mindazonáltal az *actio popularis* során eldöntött jogkérdés alapján utóbb indulhassanak csoportos perek (ún. follow-on eljárásként).

8. A javasolt eljárástípusok

8. 1. Actio popularis

Az intézmény koncepcionális szintű újraszabályozást nem igényel. A csak eltiltásra, illetve megállapításra irányuló keresetek maradhatnának az *actio popularis* keretében, tekintettel arra is, hogy ezek előreláthatóan gyorsabban zajlanak, mint a témabizottság által javasolt és alább vázolt osztályos, valamint társult keresetek elbírálása.

8. 2. Társult (esetleg koordinált) perlés általános jellemzői

A témabizottság által javasolt társult perlésnél a csoporttagok egyénileg könnyebben azonosíthatóak. Jellemzője, hogy ezek a perek egyénileg is megindíthatóak lennének (rendszerint pozitív elvárt értékűek, egyénileg is gazdaságos lenne ezt megindítani), és általában meg is indítják őket. Mindazonáltal az egyéni érvényesíthetőség a bírósági szervezetrendszer erőforrásait nem megfelelő hatékonysággal használja: célszerű őket egy csokorba fogni (legalább a jogalapról való döntéssig). Pl. az igazságszolgáltatás erőforrásainak kímélete érdekében célszerű őket

egy eljárásban kezelni, mivel a bizonyítás költsége várhatóan csökken. Az így egybekötött követeléseknek legyen közös ténybeli alapja és hasonló jogi alapja, ami miatt célszerű azokat egységesen elbírálni. Elmondható, hogy „lazább” volna az ügyek kapcsolata, mint a később bemutatandó osztályos perlésnél.

Alapvetően megkülönbözteti a pertársaságtól, hogy a felperesek lemondanak a jogukról, hogy önállóan nevezzenek meg jogi képviselőt és vegyenek részt a tárgyaláson; a képződött csoportnak egy képviselője van, „egy hangon szólal meg”. Ezzel megoldódhatna a jelenlegi gyakorlat (egyesítés a jogalapra vonatkozó döntésig) egyik legnagyobb problémája.

A javaslat ezt az eljárást tekintené a kollektív igényérvényesítés alaptípusának (az osztályos perléssel szemben). A csoport opt-in rendszerben alakulna ki, vagyis a csoport tagjává csak kifejezett nyilatkozata alapján válhatna valamely felperes.

A tárgyi hatálya nem lenne korlátozott, de alapvetően olyan esetekre modellezett eljárásról van szó, ahol meghatározott személyek meghatározott (kár)igénye kerül egy eljárásban érvényesítésre. Ilyennek tekinthető a környezetszennyezésből, ipari katasztrófákból eredő károk érvényesítése, termékfelelősségi ügyek. Az előbbinek tipikus esete lehetett volna a vörös iszap katasztrófa, utóbbinál elsődleges a gyógyszergyártók ellen indított perekkel lehet számolni. A témabizottság tisztában van azzal is, hogy nem minden esetben annyira egyértelműen körülhatárolt a károsultak köre, mint a kolontári ügy tekintetében volt (vö. pl. tisztai cián-üggyel), akár számszerűen is több érintett lehet, de lehet a jogalap tekintetében is differenciáltabb a kérdés, ami nehezíti a tiszta modellek kialakítását.

Fontos, hogy a társult perlésnél az ügyek a jogalap tekintetében mindenképpen legyenek összekapcsolhatók, az összecszerűsége nézve viszont lehet, hogy individuális perekként fog folytatódni vagy alosztályokra bomlantan.

8. 3. Az osztályos perlés általános jellemzői

A témabizottság elképzelése szerint olyan igények lennének érvényesíthetők ebben az eljárásban, melyek önállóan nem jelennének meg, ezért bátorkodott gondolkodni opt-out rendszerben, hiszen – tekintettel az opt-in rendszer nagyobb adminisztrációs költségeire és az ott megkívánt aktivitásra – alappal feltételezhető, hogy egyébként az ottani egyéni érdekek nem tudnának kifejlődni (elsősorban a negatív elvárt értékű perek esetén).

A kis értékű ügyeknél tekintettel kell lenni arra, hogy vannak hatékony rendszerek (pl. a fizetési meghagyásos eljárás) a jelenlegi szabályozásban, így a bizottság javaslatai csak azokra az esetekre terjednek ki, amelyek a mai rendszerben nem jelennek meg. Ennélfogva anyagi jogilag behatárolt területen kerülne alkalmazásra, nem nyitnánk meg általánosan ezt a lehetőséget. Ez enyhítheti az eszközzel való visszaélés miatti félelmeket is: a jogalkotó szigorú mérlegelése kell ahhoz, hogy az új eljárási eszközt valamilyen igényérvényesítési út tekintetében

megnyissa. Nevesíteni elsősorban a kartellügyek károsultjainak az igényérvényesítését, illetve tisztességtelen szerződési feltételekből eredő károk megtérítése iránti pereket, az adatvédelmi igényeket tudta a szakértői csoport. Kérdés, hogy a tárgyi korlátozást a Polgári perrendtartáson belül kell megtenni vagy nem. Esetleg a Pp.-be kerülhetne egy nem taxatív felsorolás, mely később, a gyakorlati tapasztalatok fényében módosítható, akár bővíthető.

Az osztályos kereset mintegy képviseleti keresetként működne, ahol a civilszervezet (esetükben egy szűkítés, szűrőmechanizmus beépítésének kérdése felmerült a bizottsági munka során) vagy a csoport reprezentatív tagja mint felperes, illetőleg a jogi képviselője állna az egyik oldalon. Így biztosítható a csoport (osztály) egysége, az „egy hangon szólás”, ezzel lényegében a pertársaság fő hátránya kiiktatható. Az alosztályokra oszlás a csoporton belül érdekellentétek esetén elképzelhető.

Az elképzelések szerint szükséges volna a közös tény- és jogalap, előírható minimális létszám, mint az eszköz igénybevételének kritériuma.

Az osztály egészen a végrehajtásig egységként kezelendő, nincs egyéniesítés, így az osztálynak az alperes egy összeget fizet a civilszervezet vagy csoport reprezentatív tagja felé, aki egy felosztási tervet készít. Ez ellen a bírósághoz címzett jogorvoslattal lehet élni, melynek elbírálásáig az alperes által fizetett pénzösszeg bírósági letétbe helyezendő volna. Ha az érintettek egy része nem jelentkezne (életszerű lehet, hogy például nem őrzi meg a blokkot, esetleg nem mutatnak érdeklődést), a megmaradt részt a per tárgyához igazodó közérdekű célra lehetne fordítani.

A fenti tárgyi hatálysűkítés biztosítja, hogy ne vonjunk el ügyeket a hatékonynak bizonyult fizetési meghagyásos eljárás köréből, de a két eljárás konkurálása azért sem tűnik valószínűnek, mert a tapasztalatok szerint a fizetési meghagyás útján érvényesített ügyek többsége (közüzemi díjtartozás, parkolás, társasházi ügyek stb.) nem olyan jellegűek, amelyek e körbe bevonhatók volnának.

8. 4. A társult és osztályos perlés közös jellemzői

A csoportképzés ismérveit a leendő jogszabályoknak meg kell határozniuk, kellő rugalmassággal, de ugyanakkor biztonsággal (ezt a felpereseknek kell állítani és igazolni, a bíróságnak vizsgálni).

Mindkét pertípusnak megnyugtatóan rendezni kell fizetési meghagyásos eljáráshoz való viszonyát (erre részben már utaltunk az előző pontban). A javaslat szerint egyik esetben sem lenne kötelező előfeltétel a fizetési meghagyásos eljárás. A társult perlés vonatkozásában nem életszerűtlen, hogy megkísérlik, ellentmondás esetén biztosítani kellene az opt-in lehetőségét.

A pertárgyérték számításánál az aggregált értéket volna célszerű figyelembe venni.

Az osztályos vagy társult perként való regisztráció bírósági engedélyhez kötött és számos ponton a fokozott bírói kontroll jellemezné (pl. dönt a megengedhetőségről, egyezséget jóváhagy). A hatáskör szempontjából a bizottság részletes

vitát követően arra jutott, hogy feltétlenül szükségesnek tekint valamilyen fajta koncentrációt, mindenképpen törvényszéki szintre helyezné ezeket az ügyeket, de célszerű volna vagy az ítélőtáblák székhelyén működő törvényszékekre, vagy kizárólag a Fővárosi Törvényszékre telepíteni őket.

A jogi képviselők tekintetében egy előzetes akkreditációt látna szükségesnek a javaslat, amely objektív szakmai előszűrést jelentene; megnövelt felelősségbiztosítást és megfelelő infrastruktúrát, személyi háttért, esetlegesen egy minimális létszámot feltételezne az ügyvédi iroda részéről. A szakmai előszűrést a kamara végezhetné, de a „perlési koncesszió osztója” a bíró lehetne, aki ezt az ügyfél védelmének szem előtt tartásával tenné.

A perbeli egyezsége törekvő rendszert kell kialakítani, melyet a bíró egyfelől ösztönöz, másfelől kontrollál. A bírónak a jóváhagyás előtt nemcsak a jogszabályoknak, hanem a csoport, illetve osztály érdekeinek való megfelelőségét is vizsgálnia kell. Fontos, hogy a bíróság igénybe vehessen szakértőt erre nézve, ha szükséges. Az osztályos perlésnél az érdekmérlegelés fokozottabb lenne, mint a társult perlésnél, tekintettel a tárgyalástól távol lévő felperesek érdekeinek védelmére.

Kényes pontja a leendő szabályozásnak a csoport megalakításával kapcsolatos költségek előlegezésének és a későbbi költségviselésnek a kérdése. A témabizottság nem látta célszerűnek, hogy a jogi képviselő előlegezze a perköltséget, a költségek volumenére való tekintettel sokkal inkább külső finanszírozók megjelenése várható (főként az osztályos perlés vonatkozásában) – ezt a leendő szabályozás ne zárja ki. Az alperes előlegezett költségeinek fedezésére megfontolandónak tartja a perköltség-biztosíték bevezetését e területen (mely esetleg kiváltható lenne egy megfelelő biztosítási kötvény bemutatásával is). A költségviselés a társult perlés esetén az általános szabályok szerint alakulna, az osztályos perlés esetén a viselésre sem lehet kötelezni az osztály perben fel nem lépő tagjait – a perköltségért végső soron a perindító civilszervezet, illetve reprezentatív felperes (illetve a mögöttük álló külső finanszírozó) felelhetne.

A kormány által 2015 januárjában elfogadott és februárban a világhálón is közzétett koncepció meglehetősen visszafogott a szabályozás irányainak megjelölése kapcsán. Kiviláglik belőle ugyan, hogy egy opt-in rendszer bevezetését támogatná,⁶⁸ ám a szabályozandó fő kérdések (szó szerint idézve: „érvényesíthető igények köre, perlésre való felhatalmazás, perben állás: a csoport tagjává válás vagy az abból való kilépés, függőségi viszonyrendszer, a csoport tagjaival való elszámolás, ítéleti joghatások objektív és szubjektív korlátai”⁶⁹) megjelölésén túl konkrétabb fogódzókat nem ad, a terminológia használata tekintetében nem pontos, nem következetes. Bízunk benne, hogy az elkövetkező hónapok során kiérlelődnek, rögzülnek a konkrét szabályozási irányok, ahol a fenti javaslat az eddigieknél talán jobban hasznosulhat majd.

68 Az új Polgári perrendtartás koncepciója 42.

69 Az új Polgári perrendtartás koncepciója 18.

Irodalom

- ANDREWS, N. 2003. *English Civil Procedure. Fundamentals of the New Civil Justice System*. Oxford–New York.
- ANDREWS, N. 2001. Multi-party proceedings in England. Representative and Group Actions. *Duke Journal of Comparative & International Law* 11.
- ANDREWS, N. 2013. *Andrews on Civil Processes. Court Proceedings, I*. Cambridge.
- ANDREWS, N. 2010. *Contracts and English Dispute Resolution*. Tokyo.
- BAUMGARTNER, S. P. 2000. Debates over Group Litigation in Comparative Perspective. *International Law Forum du droit international* 2.
- FAIRGRIEVE, D.–HOWELLS, G. 2009. Collective Redress Procedures – European Debates. *ICQL* 58.
- GIBBONS, S. 2009. Group Litigation, Class actions and Collective Redress: An Anniversary Reappraisal of Lord Woolf’s Three Objectives. In: Dwyer, D. (ed.): *The Civil Procedure Rules Ten Years On*. Oxford–New York.
- GRACE, S. M. 2006. Strengthening Investor Confidence in Europe: U.S.-style securities Class actions and the Acquis Communautaire. *Journal of Transnational Law & Policy* 15/2
- HARSÁGI V. 2014. Kollektív igényérvényesítés az angolszász világban. *Magyar Jog* 61/11.
- HARSÁGI V. 2015. Sokalanyú eljárások az angol jogban – képviseleti eljárások és a csoportos perlés. *Jogtudományi Közlöny* 70/1.
- HAUSFELD, M. D.–RATNER, B. A. 2012. Prosecuting class actions and Group Litigation. In: Karlsgodt, P. G. (ed.): *World Class Action*. Oxford.
- HESS, B. 2013. *European Perspectives on Collective Litigation*. (Kézirat. Elhangzott a „Public Interest Litigation – Group Litigation – Comparative Perspectives” c. nemzetközi konferencián Budapesten, PPKE JÁK, 2013. november 7–8.)
- HODGES, C. 2001. *Multi-party Actions*. Oxford–New York.
- HODGES, C. 2008. *The Reform of Class and Representative Actions in European Legal Systems*. Oxford.
- HODGES, C. 2010. Collective Redress in Europe: a New Model. *Civil Justice Quarterly* 29.
- HODGES, C. 2007. Europeanization of civil justice: Trends and issues. *Civil Justice Quarterly* 26.
- HODGES, C. 2001. Multi-party Actions: European Approach. *Duke Journal of Comparative & International Law* 11.
- ISSACHAROFF, S.–MILLER, G. P. 2009. Will Aggregate Litigation Come to Europe? *Vanderbilt Law Review* 62.
- JOLOWICZ, J. A. 2000. *On Civil Procedure*. Cambridge.
- KARLSGODT, P. 2012. Introduction. In: Karlsgodt, P. G. (ed.): *World Class Action*. Oxford.

- MURRAY, P. L. 2009. Class Action in a Global Economy. In: Stürner, R.–Kawano, M. (eds): *Current Topics of International Litigation*. Tübingen.
- PAILLI, G. 2014. Global deterrence of wrongful behaviour and recent trends in class action and class arbitration: is the US stepping down as the world's problems solver? *Civil Justice Quarterly* 3.
- SILVESTRI, E. 2010. The difficult art of legal transplants: the case of class actions. *Revista de Processo* 35.
- STADLER, A. 2011. Mass Tort Litigation. In: Stürner, R.–Kawano, M. (eds.): *Comparative Studies on Business Tort Litigation*. Tübingen.
- STADLER, A. 2013. The Commission's Recommendation on Common principles of collective redress and private international law issues. *Nederlands Internationaal Privaatrecht* 4.
- STRONG, S. I. 2013. Cross-border Collective Redress in the European Union: Constitutional Rights in Face of the Brussels I Regulation. *Arizona State Law Journal* 45.
- TARUFFO, M. 2001. Some Remarks on Group Litigation in Comparative Perspective. *Duke Journal of Comparative & International Law* 11.
- WAGNER, G. 2011. Collective Redress – Categories of Loss and Legislative Options. *Law Quarterly Review* 127.
- ZUCKERMAN, A. 2013. *Zuckerman on Civil Procedure. Principles of Practice*. London.

Felhasznált jogszabályok

- Az új Polgári perrendtartás koncepciója* (a Kormány 2015. január 14. napján megtartott ülésén elfogadott Koncepció)
<http://www.kormany.hu/download/0/0e/30000/20150205%20PP%20koncepti%C3%B3.pdf#!DocumentBrowse>
- Commission recommendation of 11 June 2013 on common principles for injunctive and compensatory collective redress mechanism in the Member States concerning violations of rights granted under Union Law (2013/396/EU)*. Official Journal of the European Union, L 201, 26.7.2013.
- European Union: United Kingdom and European Union Continue Push Toward Private Actions*. <http://www.mondaq.com/unitedstates/x/307702/Antitrust+Competition/United+Kingdom+And+European+Union+Continue+Push+Toward+Private+Actions>